

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

на

Славка Илиева Каракушева

на

тема:

„Дигитални етничности. Как новите комуникации преизмислят колективните идентичности днес“

дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Теория и история на културата. Антропология на новите медии и комуникации)

Научен ръководител: проф. д.с.н. Ивайло Дичев

Изготвил: доц. д-р Мила Милева Маева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

Кратко представяне на докторантката

Славка Карашукева завършва бакалавърска програма по „Културология“ през 2008 г. и магистърска по „Културна антропология“ през 2010 г. Защищава магистърска теза на тема „Всекидневни общности и социални връзки сред турците, преселници от България в района на Бурса“. От 01.02.2021 г. Сл. Каракушева е зачислена като редовна докторантка в катедрата „История и теория на културата“ (заповед № ДО 20-139/ 26.01.2011.) Отчислена е с право на защита от 01.08.2014 г. (заповед № ДО-20-1763/ 22.10.2014 г.). Положила е успешно двата задължителни изпити според индивидуалния си план – по специалността и по английски език. В периода 2011–2016 г. тя посещава 9 летни училища. Сл. Каракушева е реализирала 7 специализации в

различни университети в Турция, САЩ, Австрия и Великобритания. В периода 2011-2013 г. е координатор на два научно-изследователски проекта. Докторантката е включена в Програмата за млади учени и постдокторанти на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ в периода 2019–2020 г. Освен това докторантката е и асистент редактор на списанието „Семинар_BG“. Сл. Каракушева има опит и в преподаването. От 2011 до 2017 г. тя е хоноруван асистент в катедра „История и теория на културата“ в дисциплините „Увод в антропологията“ и „Антропология на съвременни културни практики“.

Обща информация за дисертационния труд

Дисертационният труд на Славка Каракушева на тема „Дигитални етничности. Как новите комуникации преизмислят колективните идентичности днес“ е с общ обем от 404 страници. Дисертацията е разработена в общ обем от 404 страници, съдържащи увод, 5 основни глави, заключение, библиография и 2 приложения. В библиографията са посочени 557 заглавия с цитирана литература, от които 380 на английски език, 145 на български език, 29 на турски език, 2 на руски език, 1 на френски език, 43 медийни публикации, 4 архивни материала, 15 официални документа и 57 интернет източника. Също така е приложен списък с участници в изследването се състои от 49 човека, а броят на илюстрациите е 27. Към приложенията са включени и визуални материали.

Приложеният автореферат отговаря на дисертацията и на изискванията. В списъка на публикациите по темата на дисертацията са включени 10 излезли (от които 3 в съавторство) и 1 под печат. от които 6 на български език и 5 на английски език. 5 от тях са посветени на темата на дисертацията и по този начин покриват минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и чл. 24 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Авторефератът от 32 страници е написан съобразно изискванията. В него точно и ясно са представени структурата и съдържанието на дисертационния труд. Също така са включени и приносите и публикациите на кандидатката.

Трябва да се подчертае също, че приложените дисертационен текст и публикации са извършени самостоятелно, оригинални са и няма данни за плагиатство.

Кандидатката е представила необходимия комплект документи за защита.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Сл. Каракушева се изправя пред нелеката задача да проучи влиянието на социалните медии върху изграждането на идентичността на турците от България, настанени в Турция, което само по себе си е предизвикателство поради високата мобилност на изследваното население и многопосочните и комплексни влияния, случващите се в глобалната мрежа. Това е дисертация, в която реалният и виртуалният свят се преплитат и взаимодействат.

В **Увода (с. 5–30)** на текста докторантката представя обстойно тематичната проблематика като ясно формулира обекта, предмета, целите и задачите на своето изследване. Той подчертава мултидисциплинарността и насочва вниманието към влиянието на новите медии върху транснационалните практики върху комуникацията и идентификацията на турци от България в Турция. Фокусът на изследователката е изцяло върху Фейсбук и върху възможностите, които дават за общуване и за създаване на нови колективни идентичности на мигрантите в глобализирания ни свят.

Глава I. (с. 31–97) е посветена на теоретичната и концептуалната рамка. В нея Сл. Каракушева демонстрира познаване, разбиране и способности за систематизация и анализ на многопосочната научна литература, насочена към идентичността, медийните и миграционните изследвания. Освен това докторантката успява да постави идентификацията, етносът и нацията в контекста на медийните проучвания и показва ролята на медиите в тяхното конструиране. Авторовото внимание е привлечено от анализа на процеса на медиатизация, при който медиите започват да заемат все по-важно място в живота на обществото (с. 80). Кандидатката разглежда ролята на социалните мрежи и връзките ѝ с идентичностите в глобалния свят като се насочва към наднационалното и по-специално към парадигмата на транснационалните трансфери на информация, културни елементи, символи, продукти и др. Тя приема идеята за идентификацията като постоянен процес на очертаване на граници и на културни различия, на трансформация и предоговаряне. Интерес привлича идеята за миграцията към Турция като завръщане към „етническата родина“ и представянето на България като „историческата родина“. Главата изяснява и употребата на важни за проучването термини. Обосновано е и използването на един от основните термини „турци от България“ (с. 92).

Втората глава (с. 98–122) представя методологичните избори, техники и подходи на проучването. Изследването е реализирано както офлайн, така и онлайн, и представлява сложен комплекс от традиционни етнографски техники и проучване в виртуална среда като стремежа да се проследи взаимодействието и взаимовлиянието между идентификациите и социалните мрежи и по-специално Фейсбук. Сл. Каракушева използва подходите на мултиситуирана и на глобалната етнография. Тя осъществява проучване в пространствата на България (2013–2014 г.; 2016–2019 г.) и на Турция (2014–2016 г.). Теренните изследвания са реализирани в дълъг период от време и са комбинирани с дигитален терен в социалните мрежи, възприет като метод на отдалечената етнография. В рамките на проучването са проведени интервюта с 49 събеседника (Приложение 1, с. 391) и множество неформални разговори с активни потребители на Фейсбук от етнически турски произход от България. Предположената изследователска методология е динамична, многопластова и постоянно променящата се, натрупването на данни е дълъг процес, а резултатите позволяват да се проследят хронологическите промени, които настъпват в идентификацията на информаторите. Приносна е частта, която дискутира етичните казуси, свързани с използването на Фейсбук публикации за изследователските цели.

В глава III (с. 123–186) Сл. Каракушева прави преглед и представя контекста на миграциите между България и Турция. Кандидатката ги анализира подробно в хронологичен порядък като ги периодизира по следния начин: 1) миграции в периода от основаването на модерната българска държава/разпада на Османската империя до края на Първата световна война (1878–1918 г.); 2) миграции в междувоенния период (1918–1939 г.); 3) миграции във времето на социалистическия режим в България и Студената война (1944–1989 г.); 4) миграции след 1989 г. Авторката използва богатата по темата научна литература като поставя нов акцент върху миграционните движения. В текста миграциите между двете държави в периода от 1878 г. до днес са анализирани в контекста на държавните политики на България и Турция и са осмислени през призмата на етническото и демографското инженерство на нациите им. Заключениеето на авторката, че движенията между двете държави са хетерогенни като намерения, условия и резултати, но по-важното е, че историята и политиката са променили съдбите, житейските траектории и биографичните спомени на предполагаемо над един милион души (с. 186), които въпреки това са превърнали случилото се в преимущество и са изградили транснационални мрежи и връзки.

Четвърта глава (с. 187–226) е посветена на микросоциалните контексти на общуване в рамките на двете национални държави през призмата на договаряне на право на участие в социалния живот и публичността на турци в/от България. Мигрантите са разгледани в две перспективи. Първата представя социалните взаимоотношения, приемането и дистанциите, породени от настаняването им в Турция. Сл. Каракушева поставя сложните въпроси за промените, които настъпват с турците от България след пристигането им в приемащата държава, и изграждането и поддържането на граници спрямо местните. Особено интересно е циркулирането на контранаратива, според който мигрантите допринасят за развитието и благоденствието на страната.

Втората перспектива представя турското население в контекста на българската държава, тяхното приемане и дистанция спрямо България. Докторантката широко засяга междуетническите отношения на микрониво, но също така и етническите стереотипи, и социалните граници по отношение на турското население в страната. Специално внимание е обърнато на противопоставянето между гранд наратива за сливането на османското, ориенталското, турското и мюсюлманското като фундаментална част от изграждането на българската нация и възгледа и усещането на турците за принадлежност към нея, независимо от отхвърлянето. В текста също е направена важната уговорка, че степените на приемане / неприемане са флуидни и силно повлияни от политическите и социалните обстоятелства.

Фокусът на **последната глава** (с. 227-317) е поставен върху ролята на социалните медии върху транснационалните връзки и идентификацията на турците в/от България. Сл. Каракушева разглежда влиянието им върху мигрантския опит и върху съвременната индивидуална и колективна комуникация. Проследена е ролята на традиционните медии като радио и телевизия и на съвременните социални мрежи. Акцентът обаче, разбира се, е върху Фейсбука на турците в/от България и изследването проследява онлайн презентацията на тяхната билокалност. Тази част показва начините на циркулация на информацията, спецификите на езика, многообразието на обсъжданите теми като осветляват ежедневието и празничността. Според Сл. Каракушева Фейсбукът на турците се състои от два основни компонента, които са разделени между личните и общностните им контакти. Именно в социалните мрежи се случва диференцирането на индивидуалните и груповите мрежи, в които е видима общността на турците от/в България. Подробно са описани различните по характер

групи и тяхното функциониране. Важна част от изследването е проследяването на транснационални социални връзки и трансграничната комуникация във Фейсбук. Според авторката социалната мрежа позволява на турците поддържане, възстановяване или създаване на нови виртуални отношения или приятелства, които ясно представят силната преплетеност между „силните“ и „слабите“ връзки и предпоставят добрата информираност на участниците. Освен описание и анализ на транснационалната всекидневна реалност докторантката проследява и потока на информация чрез Фейсбук, който според нея допринася за 1) запълване за липсващото медийно покритие на местни новини; 2) предоговаряне и оспорване на често незадоволителните и стереотипизиращи образи на турското малцинство, дискурсивно и визуално изградени от масовите медии в България, и 3) създаване на трансгранични информационни мрежи, въображаеми когнитивни маршрути между различни места и транснационални връзки между намиращите се в тях хора (с. 278). Текстът се спира и върху колективната памет и идентификации, върху травмата и носталгията, върху солидарността и взаимопомощта. Сл. Каракушева извежда Фейсбук като алтернативна публичност, която приема, трансформира и предава официалната към турците в/от България, и конструира техния транснационален, транслокален и транскултурен свят (с. 313).

Изводите в **заключението** (с. 318–323) са насочени в няколко посоки. Те представят миграционните движения на турците в два различни контекста. На първо място като силно повлияни от националните парадигми на «желаното» и «нежеланото» малцинство и от демографските политики и социалното инженерство, но и от активностите на самите хора, които се превръщат в свободни агенти, способни да предоговарят своята идентичност. Това предоговаряне се случва в сложната обстановка на приемане / отхвърляне на двете държави и общества, на стереотипи и отчуждаването, които правят турците различни. Така се стига до въвеждане на конструкцията „турци в/от България“, която реферира към комплексната идентичностна амалгама от етнически, национални и културни маркери. Според Сл. Каракушева тя представя положителен контра-наротив за самоидентификация, която се отнася преди всички за мигрантите от 1989 г. поради спецификата на тази миграционна вълна. Също така тази идентичност се създава и поддържа и от новата медийна среда. Чрез социалните мрежи се изгражда една глобална транснационална всекидневна реалност и виртуална мобилност, които разрешават съществуването на едно

колективно онлайн ежедневие, превърнали се в основата на нова идентификационна стратегия.

Научни приноси и значимост на разработката

Посочените в автореферата приноси реално отразяват текста. Сред тях като особено важни бях посочила: 1. Сложната методологична рамка, която обединява анализа на миграционните движения, идентичността, националното инженерство с медийните изследвания и по-специално на Фейсбук. 2. Използването на онлайн и офлайн изследователските методи, които са все по-актуални особено в контекста на глобална пандемия; 3. Проведените дългосрочни проучвания, които проследяват промените в идентичността на турците в/от България за период от повече от 10 години; 4. Открояването на микросоциалните контексти на общуване и социалните взаимоотношения в българското и турското общество като определящи за идентичността на турците.

Въпрос:

Как би могла да се дефинира саморефлексията и релевантна ли е тя при проведеното изследването?

Заключение:

Дисертационният текст на Славка Илиева Каракушева е приятен и лесен за четене, но едновременно с това е и задълбочен анализ, който разглежда миграциите, идентичността и етническото в контекста на конструирането на модерните нации и социалните мрежи. Това го превръща в приносен като не само покрива, но и надхвърля изискванията за докторска теза, което ми дава основание да препоръчам публикуването му.

Представеното изследване показва, че рамките на обучението кандидатката е придобила, развила, усъвършенствала и задълбочила своите изследователски познания и умения. Проучването на Славка Илиева Каракушева на тема „Дигитални етничности. Как новите комуникации преизмислят колективните идентичности днес“ притежава безспорни качества, които ми дават основание да гласувам с ДА и да предложа на

Научното жури да гласуват също в полза на присъждане на научната и образователна степен „доктор” на кандидатката.

С настоящето декларирам, че нямам конфликт на интереси със Славка Илиева Каракушева. Не сме участвали в съвместни проекти и не сме съавтори на научни публикации.

София, 17 май 2021 г.

/доц. д-р Мила Маева/